

נתיבות צדק

אמרות וחידושי תורה לפרשת השבוע וענינא דיומא

בס"ד

פרשת וירא

התורה דורשת מהאדם הנהגה של צדקה והנהגה של משפט

כִּי יִדְעֹתֶיךָ לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנֵי וְאֶת בָּיתוֹ אֲזָרְיוֹ וְשִׁמְרוּ דְרֹךְ יְהוָה לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (ויז יט).

התורה אומרת שאברהם אבינו חינוך את בניו והנחיל לדורות הבאים "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", צדקה זו היא הנהגה של לפנים משורת הדין, ומשפט זו היא הנהגה שהיא על פי דין.

הקשה ה"חפץ חיים" לכאורה אם "משפט" אין "צדקה", ואם "צדקה" אין "משפט", אלא אומר ה"חפץ חיים": הכוונה היא, דכל אדם יש לו ב' עניינים, אחד שהוא לא יגע בנכסי חבירו ובכבודו, ואחד שחבירו לא יגע בנכסיו ובכבודו. והנה הדרך הטובה שהשם יתברך רוצה בה הוא כך, לענין שלא ליגע בנכסי חבירו צריך לילך בדרך המשפט שלא לנגוע בו אפילו באפס קצהו, וצריך לידע חומר איסור גזל שכל הגזל את חבירו שווה פרוטה כאלו נוטל את נפשו כמו שאמרו חז"ל, וכן שלא לנגוע בכבודו בכל אופן שהוא, כי אם הוא מאנה אותו בדברים עובר בלאו דלא תונו איש את עמיתו, ואם הוא מביישו עובר בלא תעשה דלא תשא עליו חטא, ואם הוא מדבר עליו דברי גנות שלא בפניו עובר באיסור רכילות ולשון הרע, ואם בפניו איכא חוצפא ולישנא בישא. כלל הדברים יש להזהר שלא לנגוע בחבירו אפילו כמלא נימא בין בכבודו בין בנכסיו, וזהו דרך המשפט שהזהירה לנו התורה.

ולהיפך אם חבירו נוגע בו בנכסיו או בכבודו מי שהוא אדם ישר וטוב צריך להתנהג בדרך צדקה וחסד שלא להעמיד כל דבר ודבר על קו הדין, ואמרו חז"ל לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה, גם אמרו חז"ל כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, וזהו שצווה אברהם אבינו את בניו שיתנהגו באופן זה לגבי אחרים, והם את אחרים לא יגעו כלל ח"ו וילכו בדרך המשפט.

***

זו היתה ההנהגה שראינו אצל רבינו ראש ישיבה, במה שנגע לממון שלו ולכבוד שלו, לא רק שהוא היה ותרן, אלא לא היה מושג של קפידא... הוא סלד כל כולו מכבוד, ולא הבין כלל במושגים של "כבוד"... אבל כשזה היה נוגע לממון של השני, לכבוד של השני, שם הוא הבין טוב מה זה כל פרוטה, שם הוא חרד מכל חשש שהשני קבל כל מה שמגיע לו... שם הוא נהיה מבין גדול בכבוד...

פעם ניגש אליו יהודי ואמר לו שהוא שכר ממנו לפני עשרות שנים את דירתו בבני ברק ונשאר חוב. רבינו ראש הישיבה הבין שכוונתו לומר שהוא נשאר חייב לאדם ההוא סכום כסף, ומיד הוציא פנקס צ'קים ושאל בחרדה: "כמה אני חייב לך?" אז אמר לו אותו אדם: "לא, הראש ישיבה לא חייב לי כלום, אדרבה, התכוונתי לומר שנשאר לי חוב" ... מיד אמר לו רבינו ראש בחיוך: "מחול לך" "מחול לך"...

בצעירותו פעם כשנסע באוטובוס, עמד ליד הנהג זמן רב וחישבן את העודף. גער בו הנהג: "מה אתה בודק כל כך?"... ואמר לו: "אני לא בודק אם החזרת לי פחות מדי, אלא בודק שלא נתת לי יותר מדי"... וכך היה בענייני כבוד, רבינו היה מזלזל נורא ב"כבוד", כפשוטו הוא לא יכל לסבול שמכבדים אותו, ועושים עסק מסביבו, אבל כשזה הגיע לכבודם של אחרים, הוא היה המבין הגדול ביותר בכבוד... וכמה חשבונות היה עושה איך לעשות בכדי שהשני יתכבד יותר...

כשהיה מגיע בחור לכבודו בסידור קידושין היה שואל, אולי יש סבא שאפשר לכבד אותו, ואם היה, היה מפציר שיתנו לסבא, היה מתבטא: שהיה מוכר את הסידור קידושין בחצי שקל... כל זה היה כשזה היה מדובר עליו, אבל כשזה היה נוגע לאחרים, כמה חרד שלא יהיה פגיעות ויתנו את הסידור קידושין למי שהרגיש שזה מגיע לו...

כשהיה מגיע לשמחות משפחתיות והיו מבקשים ממנו ללכת ולשבת ב"מזרח" היה אומר טוב לי פה... לשבת עם המשפחה... עד שלא היה לו ברירה שלא ויתרו לו... אבל כשזה היה נוגע לאחרים... הוא היה עושה הכל שיושיבו אותם במקום מכובד...

פעם כשהגיע לשמחה אצל רבינו הגדול הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זיע"א, מיד באו להוביל אותו למקומו בשולחן המזרח, ומה הופתעו לשמוע שיש לו דרישה בקשר למקומות... אינני עולה לשבת עד שיסדרו מקום מכובד לראש ישיבה פלוני שהגיע באותו זמן...

"וַיְגַדֵּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אֲבִרָהֶם מִשְׁתֵּה גָדוֹל בַּיּוֹם הַגָּמֵל אֶת יִצְחָק" (כא,ח)

כתב **רבינו בחיי**: 'מנהג העולם שיעשה אדם סעודה ביום שנולד לו בן או ביום המילה לכבוד המצוה. ומה שאחר אברהם לעשות משתה יצחק עד יום הגמל אותו, יתכן לפרש שמיום גמלו הניחו לתלמוד תורה [ואין לתמוה, שהרי בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו], על כן לא רצה לעשות הסעודה לא ביום הלידה ולא ביום המילה, והניח הדבר עד יום הגמל אותו **כדי שישמח בבנו בשמחת התורה** שכתוב בה "פקודי ה' ישרים משמחי לב", **כי תיכף שנגמל נתקדש להיות פרוש ונבדל לעבודת ה' ומזומן להיות עולה תמימה**'.

וידוע עוד כי אין אהבת האב לבן לא ביום הלידה ולא ביום המילה אלא ביום שנגמל, ואז תתחזק אהבתו יותר ויותר. ע"כ דבריו.

במשך שנים רבות הלך אברהם ערירי, ובכיליון עיניים חיכה וציפה לבן, ולעת זקנותו כשהיה בן מאה שנה, זכה ונולד יצחק. אין לשער ולתאר גודל שמחתו, ובמיוחד שמבן זה ייבנה כלל ישראל - ובכל זאת הוא לא עשה סעודה.

ביום השמיני הוא הכניס את בנו לברית מילה. מצוה זו נכרתו עליה י"ג בריתות, זו הברית של האדם מישראל עם הקב"ה, ויהודי שלא נימול חייב כרת. בודאי ידע אברהם ממעלת ברית המילה, ומגודל הזכות להכניס את בנו לברית בן שמונה ימים - ובכל זאת הוא לא עשה סעודה.

כשהיה יצחק בן שנתיים, הוא התחיל ללמוד תורה. הוא עדיין אינו תלמיד חכם וגדול בתורה, הוא רק התחיל ללמוד תורה – או אז עשה אברהם אבינו סעודה! כי אין שמחה לאב יותר מן השמחה שבנו לומד תורה.

וכך כתב **הרמב"ם** (פ"ג מהלכות דעות ה"ב וג'): 'שכן צריך להיות כוונת כל עובד ה' המכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את ה' ב"ה בלבד, **וישים על לבו שיהיה לו בן אולי יהיה חכם וגדול בישראל**'.

***

כתב **רבינו בחיי** בספרו **"כד הקמח"** (ערך "מילה"): 'מצות המילה כעין קרבן הוא, שאדם מקריב פרי בטנו לכבוד השי"ת לקיים מצותו, **וכשם שדם הקרבן מכפר כן דם המילה מכפר, ולכן עיקר המילה ביום השמיני, בדמיון לקרבן שלא יכשר עד יום שמיני**, שנאמר "ומיום השמיני והלאה ירצה", וכשם שכתוב בקרבן "ואכלו אותם אשר כופר בהם", שאכילת קרבן מכפר, כך המנהג בישראל שעושים סעודה ביום המילה ומתאספין הכל ובאים שם, ומנהג כשר הוא'.

יועל זה הזהיר דוד ע"ה 'אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח', ללמדך כי ראוי שיתאספו הקרובים והאוהבים לשמוח ולעשות סעודה על המצווה הזאת. ע"כ דבריו.

נתבאר בדבריו שאדם שמקיים מצוות מילה לבנו, הריהו כמקריבו קרבן להשי"ת, וסעודת המילה שעושים היא כעין אכילת הקרבן שמכפר.

ואם כן יתכן לומר, שאברהם אבינו אשר מסר את בנו יצחק לתורה, וכלשונו של רבינו בחיי 'כי תיכף שנגמל נתקדש להיות פרוש ונבדל לעבודת ה' ומזומן להיות עולה תמימה' - אם כן היה בזה כמעשה הקרבת קרבן, שמסר את בנו להשי"ת לגמרי, ולכן עשה סעודה כמו שעושים ביום המילה שהוא כקרבן.

והיתה עדיפות לעשות את הסעודה, ביום שהניחו לתורה יותר מביום המילה, שהרי כמו שהמילה היא כקרבן – 'שאדם מקריב פרי בטנו לכבוד השי"ת לקיים מצותו', ביום שאברהם 'הניחו לתורה' הוא מסרו והקריבו להשי"ת לגמרי, וכלשון רבינו בחיי 'ומזומן להיות עולה תמימה', שכולו לגבוה ולא נשאר לבעלים מאומה.

קיום ציווי ה' בגבורת רוח

"וַיִּשְׁכֶּם אֲבִרָהֶם בַּבֶּקֶר וַיִּזְבַּח אֶת זֶמְרֵהוּ וַיִּקְרָא אֶת שְׁנֵי זָעָרָיו אֶתוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּבְרָק עָצִי עֲלֵה וַיִּקָּם וַיִּלָּךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים" (כב,ג).

הקשה **רבינו ראש הישיבה** על הנאמר "וַיִּבְרָק עָצִי עֲלֵה", מה ראתה התורה לציין זאת, הרי זו פעולה מתבקשת לצורך הכנת המזבח לעקידה?

אלא יש לומר, כי במצב כזה שאב הולך לעקוד את בנו, בדרך הטבע הוא שרוי באפיסת כוחות מוחלטת, ידיו רפות וברכיו כושלות ואינו יכול לעמוד על רגליו. לכן באה התורה לתאר את שבחו ומעלתו של אברהם אבינו, שבאותה שעה שעמד לעקוד את בנו, לא נפל ברוחו אלא התגבר על כל הרגשות הקשים של אב העומד לאבד את בנו, והיה עם כל הכוחות - "וַיִּבְקַע", וכל זאת בשביל קיום ציווי האלוקים.

והוסיף, כי הארה זו עלתה במחשבתו ביום פטירתה של הרבנית ע"ה. כשקראו לו להיכנס לחדרה, הבין שזה זמן יציאת נשמתה, ואז תקפה אותו חולשה נוראה עד שלא יכול היה לעמוד על רגליו, ותמכו בו ואחזו בידיו כדי להכניסו לחדר. באותם רגעים התעורר לחשוב על מעלתו של אברהם אבינו, שהיה במלוא כוחותיו בעת שהלך לעקוד את בנו...

כח מסירות הנפש בעקידה – לדורות

"וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִי וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנְנִי בְנִי" (כב, ז)

'למה אבי אבי שתי פעמים? כדי שיתמלא עליו רחמים' (ב"ר נ, ד)

הקשה **רבינו ראש הישיבה**: הרי אברהם אבינו ניגש להקריב את יצחק עם כל רגשי אהבתו של אב לבנו יחידו ולבו היה מלא רחמים עליו עד בלי די, ומה היה יצחק צריך לומר "אבי אבי" כדי להוסיף ולעורר עליו רחמים?

מובא בחז"ל שכאשר ניגש אברהם לעקידה זלגו עיניו דמעות, ואין בכך חידוש, כי בדרך הטבע כשאב עומד להקריב את בנו יחידו, הוא עושה זאת בעיניים זולגות דמעות. אך קשה על יצחק, הרי הוא רואה את אביו עומד בוכה, בודעו שעוד מעט יהיה אב שכול, ובמצב שכזה היה עליו לעשות הכל כדי להקטין את צערו של אביו, ולא לנסות לעורר ולהגביר את רחמיו. ומנגד – בדרך כלל אבא פיקח מסתיר את דמעותיו מן הבן, כדי שלא יראה בצערו של אביו, ומדוע אברהם אינו מסתיר מיצחק את ייסוריו ואת צערו, והוא רואה את עיני אביו זולגות דמעות?

וביאר רבינו ראש הישיבה: **רבי חיים מוולאז'ין** אומר שאת כל הכח של מסירות נפש שיש בעם ישראל קיבלנו בירושה מהאבות הקדושים. על ידי מעשה העקידה הטביעו בנו האבות הקדושים, את הכח לעמוד בנסיונות ולמסור את נפשנו על קדושת שמו יתברך.

אברהם ויצחק ידעו זאת, וממילא גם ידעו שככל שהם יגדילו את הנסיון שלהם, כך הם יגדילו בצאצאיהם את הכוחות של עמידה בנסיונות.

ולפיכך כשניגש אברהם לעקידה עיניו זולגות דמעות, והוא אינו מסתיר זאת מיצחק, אדרבה, שיצחק יראה את אביו בוכה ומצטער ומעיו יתהפכו בקרבו. ואף יצחק צעק "אבי אבי", כדי שיתמלא עליו רחמים. על ידי כך יגדל הנסיון, הן אצל אברהם והן אצל יצחק, וממילא יגדל כח מסירות הנפש אשר יוטבע בבניהם אחריהם.

סיים רבינו ראש הישיבה: יש בנו כוחות אדירים של מסירות נפש, קיבלנו אותם ירושה מהאבות הקדושים. אמנם קשה לעמוד בנסיונות, אבל אפשר! קיבלנו מהם כוחות של עמידה בנסיונות, ואנו צריכים להשתמש בכוחות הללו. אוי! כמה יתבעו מאתנו! הרי אתם בני אברהם יצחק ויעקב, יש לכם כאלה כוחות עצומים של מסירות נפש, ומדוע בנסיונות קטנים אינכם יכולים לעמוד?!...

***

כתב ה"שפת אמת" (תרל"ד): 'המאכלת, דרשו חז"ל שבני ישראל אוכלין מתן שכרה. וכתוב "ויקח", שאברהם אבינו ידע שכל מעשיו הם עצות עבור כלל ישראל, שהוא אב לכולם. וכן צריך כל אדם להתבונן כי מעשיו נוגעין לדורי דורות.'

תשלום להקב"ה בתוספת עבודה

"וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל יְעֻרִיו" (כב, יט)

ויצחק היכן הוא? רבי ברכיה בשם רבנן דתמן: שלחו אצל שם ללמוד ממנו תורה, משל לאשה שנתעשרה מפלכה, אמרה: הואיל ומן הפלך הזה התעשרתי עוד אינו זז מתחת ידי לעולם. כך אמר אברהם, כל שבא לידי אינו אלא בשביל שעסקתי בתורה ובמצוות, לפיכך אינו רוצה שתזוז מזרעי לעולם' (ב"ר נ, יא). יש לבאר, מדוע שלח אברהם את יצחק מיד לאחר העקידה, לשיבתו של שם ללמוד תורה.

רבינו ראש הישיבה היה רגיל להביא את דברי ה"חובות הלבבות", שהחסידים הראשונים היו דואגים כשהיו מקבלים טובות בעולם הזה, היו חייבים להחזיר, ואיך מחזירים - על ידי תוספת עבודה. אברהם ויצחק לאחר שזכו בעקידה למתנה נפלאה כזו משמים - להתרומם ולהתעלות למדרגות נשגבות, הרגישו שחייבים להחזיר, והרי איך מחזירים - על ידי תוספת עבודה. על כן שלח אברהם את יצחק ללמוד תורה אצל שם, להחזיר בתוספת עבודה על הטובות שקיבל.

***

לאחר פטירת בנו **הגאון המופלא רבי חנוך זצוק"ל**, אמר **רבינו ראש הישיבה**: בספרים מבואר שהניסיון של העקידה נקרא ניסיון של אברהם אבינו, ולכאורה הניסיון של יצחק היה הרבה יותר גדול, יצחק הולך להישחט, ואילו אברהם נשאר בחיים. אמר רבינו ראש הישיבה: אני יגיד לכם את מה שאני מרגיש, יצחק ידע שהוא הולך לישיבה של מעלה, אבל אברהם נשאר בלי יצחק... ואני נשארתי בלי חנוך...

נחני במעגלי צדק

מחנהגותיו ואמרותיו של

מו"ר מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוב צבי קרלנשטיין זצוק"ל

בתמוז תשנ"ט אמר מרן זצוק"ל: על ה"נחל החרדי" אפשר להגיד את הווארט של רבי ישראל סלנטר, כתוב "עבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר", שואל רבי ישראל מה יהיה בפעם השלישית? אומר ר' ישראל בפעם השלישית נעשה כמצווה, ככה זה בנחל בהתחלה זה היה איזה היתר, אח"כ מצוה, ועוד תראו שיגידו שזה חוב קדוש....

***

בניחום אבלים אצל רבי ירוחם שפיגל שליט"א, (אביו של מקורבו הגאון רבי אברהם יעקב שפיגל שליט"א), דיברו על הניסיונות שהיו בילדותם שלא להיתפס לאצ"ל וללח"י, וסיפר מרן, אבא שלי היה שומר עלינו שלא יתפסו אותנו לחלק דפים של האצ"ל, הוא היה הולך אתנו למעריב הלך וחזור, אבל לי לא היה אף פעם ניסיון לזה, הניסיון בזה היה שוויץ כזה להיות באצ"ל ובלח"י, אני אף פעם לא ראיתי בזה שוויץ, הייתי ילד תמים....

אחרי השיעור שאל אותי מרן זצוק"ל אם אני יודע אם הבינו את השיעור, ואמר שמרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זצוק"ל היה שואל אחרי כל שיעור אם הבינו את השיעור, ואחרי דרשות הוא היה שואל את האבא שלי איך היתה הדרשה, לא שהוא רצה שיגידו לו שזה היה טוב, אלא מהצדקות שלו הוא רצה ביקורת.

אבא שלי (שהיה מנהל חידר) בחידר פחדו ממנו נורא אבל כולם אהבו אותו, הגאון רבי דוד פורבסקי אמר לי פעם, משגיח טוב זה מי שמפחדים ממנו, ואוהבים אותו, ר' ירוחם פחדו ממנו נורא, אבל אהבו אותו.

אבא שלי אמר לי בשבת האחרונה שלו, "אף פעם לא עשיתי רע לאדם", אבא שלי לא שיקר, זה היה פלא אצלי, הרי אבא שלי שנים היה מנהל חידר והוא היה צריך לפטר מלמדים ולהוציא ילדים מהחידר וכדו' אז איך הוא אמר שהוא לא עשה רע לאדם? וחשבתי שהפשט הוא שהוא לא עשה רע לאדם שהוא לא היה חייב בה. אבל כששמעתי כמה דברים בשבעה על אבי הבנתי את דבריו, כשהוא פיטר מלמד הוא עטף את זה בטוב, כך לא עשה שום רע.

מרן זצוק"ל העדיף למסור שיעור ביארצייט' של אביו זצ"ל, ולא שיחה.

חשון תשנ"ט

ביארצייט של אביו זצ"ל כשיצא מהבית הדליק את האור בחדר מדרגות, ואמר לע"נ ירוחם פישל בן הרב חיים זאב, והסביר, שיש שאומרים שגר חשמל אפשר לקיים בו נר נשמה, ואם זה לא מהני לנר נשמה, זה מעשה חסד ודאי, אז כל יום כשאני מדליק את האור בחדר מדרגות אז אני אומר פעם לע"נ האבא שלי ופעם לע"נ הרבנית, היום שזה היארצייט של אבא שלי אמרתי לע"נ.

סיפר מרן: בשבת האחרונה של אבי זצ"ל (שנפטר ביום ג' י"ז חשוון) אבא שלי ביקש ממני כוס תה, ומאוד שמחתי שיש לי עוד אפשרות לכבד את האבא שלי להביא לו כוס תה, אבל אחרי זה הוא כבר היה בלי הכרה ואז כבר לא יכולתי, לא הייתי כמעט נכנס לחדר, הייתי עומד בדלת, אחי רבי שלמה כמה שהוא מקיים כיבוד עם בוקנותה, כמה זכויות יש לו.